

1893. טט בכתפי שתים ופת באפריקי שתים: ר"ע למד שבתפילין של ראש יש ארבעה בתים, שכן נאמר: 'טטפת' והכוונה לשתיים ועוד שתיים שכן טט בכתפי הכוונה שתיים, ופת באפריקי הכוונה לשתיים (סנהדרין ד,ב). לכאורה קשה כיצד לומדים דינים מהתורה משפות אחרות? אלא שקודם חטא דור הפלגה כולם דיברו בלשון הקודש, ולאחר חטא דור הפלגה ניטל מהם לשון הקודש ונשאר רק אצל ישראל, אלא שיש מילים שאבדו מישראל ונשאר אצל אומות העולם (דרשות ר"י אבן שועיב, נח).

1607. ניצל ברגע האחרון: כאשר לוט ראה עצמו במעלה גדולה, הוא החליט שכבר אינו צריך לקבל מאברהם אבינו. הוא מספיק גדול כדי להורות הלכה בעניני גזל, והוא מספיק מבוסס בגשמיות, ולכן אינו צריך את אברהם אבינו. ולכן הוא הסכים ברצון לפירוד בינו לבין אברהם. וסוף דבר, שהפסיד את כל מעלותיו הרוחניים, ואת כל ממונו במלחמת המלכים, רק אברהם החזיר לו את ממונו. כמעט הפסיד את כל חייו ורק בזכות אברהם הוא ניצל ברגע האחרון (קונטרס מעין גנים ב, עמ' נג).

1885. אכילת מאכל חלבי עם חריף שטוגן בכלי בשרי שאינו בן יומו: נחלקו הראשונים האם דבר חריף משביח ומוציא את הטעם הבלוע בכלי, אפילו אם הכלי אינו בן יומו. לדעת השו"ע בבשר וחלב הרי הוא מותר (שו"ע יו"ד צו,ג). שתי סיבות להיתר: א. זהו 'היתר' ולא איסור. ב. זה נותן טעם לפגם (יבי"א או"ח ח,מג). לדעת הרמ"א יש להחמיר ולאסור אכילתם יחד (רמ"א שם).

1892. דיוק הזמן בנץ החמה: לדעת הרמב"ם, דיוק זמן הנץ אינו מחוייב אלא לפי מה שמתקבל על דעת המתפלל שהוא הזמן (שו"ת הרמב"ם רנה). יש שלא דייקו בזמן הנץ עד כעשר דקות ואמרו שאם החזן הקדים את קריאת שמע אין להמתין לנץ החמה שנראה כעובד לשמש (הרב אליהו מני בתנ"א ב,ה; ירחון האוצר סא בשם הגר"מ אליהו חמש או עשר דקות קודם הנץ, אם החזן לא יכול לכוון את הזמן; דעה חכמה לנפשך על הבבא סאלי) וכן כדי שלא תהיה תפילתו קבע (דינים והנהגות ד,טז בשם החזו"א). יש שכתבו על פי רוב הפוסקים, לדייק את הזמן, ועדיף לאחר מאשר להקדים את התפילה אפילו דקה אחת, ובדורנו הוכשרו האמצעים לדייק יותר ויש בזה 'יראון עם שמש' ותפילה בנץ מעלתה גדולה (כה"ח נח,י; אור תורה תשנ"ד, יח). לפענ"ד, היום ראוי לדייק אבל לא 'בלחץ', ברור שעדיף לאחר שאז התפילה בזמנה מאשר להקדים שאז התפילה בדיעבד (הרב הלוי).

1894. סיוע בהנחת תפילין: בגמרא מסופר על אשת חבר, שהיתה קושרת לו תפילין על ידו (בכורות ל,ב). אדם משותק או שאינו יכול להניח תפילין בעצמו, לדעת רוב הפוסקים, יכול להסתייע בהנחת תפילין על ידי ילד קטן, אשה או אפילו גוי ואין צריך בזה שליחות, כיוון שזהו מעשה 'קוף' בעלמא עכ"פ מעיקר הדין (כה"ח כז,ח; צ"א יג,ז). אמנם יש פוסקים שהחמירו משום שצריך 'שליחות' או מי שמחוייב בדבר (שו"ת תשורת ש"י בכד). לפענ"ד, אין דין שליחות במי שמניח לאחר תפילין, והוא מעשה 'קוף' בעלמא, ולכן מותר אפילו על ידי גוי (הרב הלוי).

1883. רעש מדירת הנופש: אדם שמשכיר דירה לנופש והשכנים מתלוננים על לכלוך ורעש עד השעות הקטנות של הלילה, יש מקום לומר שהשכנים יכולים מלעכב מלהשכיר לנופש. בהלכה מובא שבני חצר יכולים לעכב על רעש כתוצאה מאנשים שנכנסים ויוצאים מחנות (שו"ע חו"מ קנו,ב). באשר לרעש היוצא מהחנות עצמה, לדעת השו"ע ניתן למחות ואילו לדעת הרמ"א, א"א לעכב את בעל החנות (שלום לעם, בראשית תשפ"ו).

1887. נעילת אדם בחדר או עם אזיקים בשבת: אין צידה באדם בן תרבות, כשם שאין צידה בבעלי חיים בני תרבות, בכל גיל שהוא בן קטן ובין גדול, ואף אם פעמים בורח ממשיהו הרוצה לתפסו להענישו ולהזיקו, מכל מקום נשאר בחברת אנשים ואינו דומה לבעלי חיים הבורחים מכל אדם ולכן מותר. אמנם מצאנו לכמה מגדולי הדורות האחרונים לדון בענין זה, מהנכון להימנע מלנעול אדם בחדר או לאוסרו, אלא אם כן, יש חשש היזק או סכנה, משום שהשבת היא מנוחה גם לחוטאים וגם לחייבים (פס"ת שטז,כג).

1899. בן שלוש עשרה שנים ויום אחד: נאמר שאיש המחוייב במצוות צריך להיות לפחות בן שלוש עשרה (משנה אבות ה,כא), וזוהי הלכה למשה מסיני (משנ"ב נה,מ). שנים אלה צריכות להיות מלאות וזה מה שאמרו חכמים 'בן שלש עשרה שנה ויום אחד' (נדה מה,ב). אין הכוונה שצריך שיעבור יום אחד נוסף על שלש עשרה שנה, אלא מיד כשנשלמו שלש עשרה שנה מיום שנולד ונכנס לשנת הארבע עשרה נעשה גדול וחייב במצוות מן התורה (משנ"ב נה,מב).

1900. בר מצווה לפי התאריך העברי: אין מונים שנים אלא לפי התאריך העברי בלבד ולא תאריכים לועזיים וכדומה (רמב"ם אישות ב,כא). לדעת כמה פוסקים, צריך שימלאו לו שלש עשרה שנים מלאות לפי השעה שבה נולד, אולם לדעת רוב הפוסקים אין צריך למנות לפי השעה אלא מיד בתחילת היום נעשה גדול ובר מצווה וכן המנהג בישראל (הלכה ברורה נה,כב).

1901. לוט לוקה בחמדה ובתאוה: אמרו חז"ל: "לתאוה יבקש נפרד" (משלי יח) זהו לוט שנפרד מאברהם אבינו שהיה בעל תאוה. שלוש מלשון להוט ולכן בחר לו לוט את סדום. לעומת אברהם אבינו שהיה נקי מחמדת הממון והצטיין במידת הנדיבות וביתו היה בית של צניעות וקדושה (דעת מקרא לך לך בשם הסבא מקלם).

הלכה בהרחבה: התפלל תפילת יום חול בשבת ושכח להזכיר 'טל ומטר'

אדם שכח והתפלל בשבת תפילת חול, אם פתח בברכה של יום חול - צריך לסיים את אותה ברכה (שו"ע רסח,ב). ההסבר לכך, שמין הדין היינו אמורים להתפלל י"ח ולהזכיר את שבת כמו ביעלה ויבוא, אך מפני כבוד השבת תיקנו תפילה מיוחדת (משנ"ב רסח,ב). דעת השו"ע בסתם שהוא הדין בתפילת המוסף (סתם בשו"ע רסח,ב), וכך נהגו חלק מהספרדים, אלא שיש אומרים שצריך להפסיק אפילו באמצע הברכה, מכיוון שאין תפילת י"ח בתפילת המוסף וכך נוהגים האשכנזים (משנ"ב רסח,ד).

במקרה ואדם טעה פעמיים: א. התחיל להתפלל תפילת יום חול בשבת. ב. אמר ותן ברכה ולא ותן טל ומטר לברכה בימות הגשמים. לענ"ד, בשורה התחתונה, אם סיים את כל העמידה ולא אמר ותן טל ומטר הוא יחזור רק על תפילת השבת, וכן אם עבר את ברכת השנים ונזכר שהוא יום שבת די לו שיחזור לתפילת השבת.

בשאלה זאת דן בשו"ת הלכות קטנות של הרב חאגיז (ח"ב סי' צא; הובא בבאר היטב קיז), במקרה שאדם טעה בשבתות הקיץ ושאל 'ותן טל ומטר' אם נזכר שקלקל צריך לתקן, החכמ"א חולק עליו וסובר שאין צריך לחזור. שו"ת הלקט אומר שצריך לחזור לברכת השנים ולחזור אח"כ לתפילת השבת. ואם קרה הדבר בחורף אם לא הזכיר 'ותן טל ומטר', הוא לא קלקל ומכיוון שנמצאים בשבת ולא מזכירים את ותן טל ומטר הוא לא צריך לחזור.

מצאתי בקצות השלחן לר' חיים נאה שכתב שאין צריך לחזור ולכן לא צריך לחזור, ואם אמר בא"ה לפני מברך השנים ונזכר שם יגיד 'ותן טל ומטר', ואם אמר בא"ה יסיים מברך השנים ויאמר ותן טל ומטר ויחזור לשבת. אם אמר תקע בשופר, כיוון שלא אמר שמע קולנו חוזר לתפילת השבת. לסיכום: אם סיים תפילתו חוזר לתפילת השבת בלבד, וכן אם אמר תקע בשופר יחזור לברכת השבת. אם לא אמר מילת 'תקע' - יאמר ותן טל ומטר ויחזור לתפילת השבת אם אמר ב"א ולא אמר ה' יאמר ותן טל ויסיים ויחזור לתפילת השבת.

פרשת לך לך: ניסיון מתמשך ויזום

פרשתנו פותחת בניסיון שנתנסה אברהם אבינו: "לך לך מארצך". נחלקו הראשונים מהו הניסיון הראשון של אברהם (מעשר הניסיונות שנתנסה). לדעת הרמב"ם בפירושו לאבות (ה,ג) הניסיון הראשון הוא הציווי ללכת מארצו וממולדתו אל הארץ שה' יראה לו. ראשונים אחרים כמו רש"י, רבנו יונה ורע"ב אומרים שהניסיון הראשון היה כבר באור כשדים. ונשאלת השאלה: אם אכן אברהם נתנסה באור כשדים את הניסיון הראשון שלו, מדוע הניסיון לא נכתב במפורש, אלא רק ברמז? ועוד יש לשאול: מדוע, לפי הרמב"ם, הפלת אברהם לכבשן האש איננה נחשבת הניסיון הראשון?

התשובה לכך היא שיש שני סוגי ניסיונות. יש ניסיון חד פעמי, כמו הניסיון של אור כשדים. בניסיון זה אברהם אבינו נדרש לעבוד עבודה זרה, ואיימו עליו שאם לא יעשה כן - הוא יושלך לכבשן האש; זהו ניסיון חד פעמי. אבל הסוג השני של הניסיון הוא ניסיון מתמשך, והוא קשה יותר. באור כשדים אברהם נתנסה ניסיון חד פעמי, אבל הניסיון של 'לך לך' הוא ניסיון מתמשך, שהרי אברהם אינו יודע מתי הדרך תיגמר, ומן הסתם כל הכבודה מציקה לאברהם כל הדרך: "מתי כבר נגיע?" כך גם העקדה, אף היא ניסיון מתמשך, קשה יותר, ולכן הוא מפורש בתורה ונמנה ברמב"ם כאחד מעשרת הניסיונות.

מעשה באדם שניגש לרב ואמר לו שכל דבר קטן מרגיז אותו, וביקש עצה להתגבר על הכעס. אמר לו הרב להמתין בחוץ, ובינתיים דיבר עם משמשו האישי, תוך שהוא מקפיד שהדלת תישאר פתוחה כדי שהמבקש עצה ישמע את דבריו. וכך אמר הרב למשמשו: "האיש שבחוץ מתלונן שהוא עצבני, אך אני רוצה להוכיח לו שהוא לא עצבני. לכן קח כוס תה ושפוך עליו". פתח המשמש את הדלת בכוונה על האיש שבחוץ, ותוך כדי הזזת הדלת נשפך תה על המכנסיים שלו, ובנוסף לכך המשמש גם הקפיד לדרוך לאותו איש על הרגל; אך ראה זה פלא - אותו אדם לא התרגז... קרא הרב לאותו אדם ואמר לו: "הנה אתה רואה! שפכו עליך תה, דרכו עליך - ובכל זאת לא כעסת!". אמר לו אותו אדם: "לא! במצב רגיל הייתי מתפוצץ מכעס כתוצאה ממה שקרה, אולם כיון ששמעתי את הרב מבקש מהמשמש לעצבן אותי - הייתי מוכן לתקריט... אם רק היה הרב דואג לדבר קצת יותר בלחש - הוא היה מצליח להרגיז אותי". נמצא שניסיון אמיתי הוא ניסיון שבא לאדם בהפתעה.

זהו ההבדל בין ההפלה לכבשן באור כשדים, לבין הציווי "לך לך". אדם צריך לדעת שכמו שהתגבר על ניסיון אחד, כך הוא יכול להתגבר גם על שאר הניסיונות, אלא שעליו לדעת שהכול יזום מאת הקב"ה; מי שמנסה את האדם הוא הקב"ה, מי שאמר והיה העולם.